

DEPORTÁLÁS ÉS KITELEPÍTÉS GARAMMIKOLÁRÓL: 1947. JANUÁR 22. SZEMÉLYES VISSZAEMLEKEZÉS

János CS. MOLNÁR

A DEPORTÁLÁS ELŐTT

Garammikola egy Bars megyei falu, a Garam folyó jobb partján van, Esztergomtól kb. 35 km-re északra. Ha 1945-ről beszélünk, akkor 99 %-ban magyar nemzetiségű és anyanyelvű település volt. Ez azt jelenti, hogy a lakosság 99 %-a magyar anyanyelvű és nemzetiségű volt. Ezen belül pedig a lakosság 85 %-a református. A környéke is vagy 50 km-es körzetben magyar anyanyelvű és nemzetiségű helységek voltak.

Én, 1944 szeptemberétől voltam első osztályos tanuló. Eleinte a kántortanító, Salga Jenő volt az oktatónk, aki a közeli Nagypeszekről származott. Később azonban behívták katonának és helyette kaptunk egy tanítónőt, aki már nem tudom mi miatt, de fiatalon, alig 20 éves lehetett, meghalt. Utána a tanítói feladatokat az említett és katonának behívott Salga Jenő felesége látta el.

Amikor első osztályos voltam, történt még egy említésre méltó esemény: amikor Szálasi Ferenc (1897-1945) valamikor október közepe táján hatalomra lépett, hitleri mintára Magyarországon is új köszöntést vezettek be, amelynek szövegét („Kitartás, éljen Szálasi”) a jobb kéz kinyújtott feltartásával kellett mondani. A tanító néink elmondta, hogy ez az új köszöntési mód, tehát nem a „Jó reggelt”, „Jó napot”, „Jó estét” stb. fogjuk köszöntésként használni, hanem jobb feltartott kézzel a „Kitartás! Éljen Szálasi”-t. Ezt mindenkinek el kellett próbálnia, majd utána ezt sosem gyakoroltuk, hanem úgy köszöntünk, mint régen. Mintha mi sem történt volna...

Tanító urunk a háború végén, valamikor 1945 májusában jött haza és még két hónapot tanított is. Az iskolaév végén júniusban azt mondta, hogy bizonyítványt ő most nem tud adni, talán majd valamikor később, de most azt elmondhatja, hogy senki sem bukott meg.

A garammikolai iskola olyan volt, mint a környék összes falusi iskolája. Egy nagy teremben volt minden iskolás gyermek, az elsőtől a nyolcadik osztályig. Az elősők az első padokban, a másodikosok hátrább, az utolsó padokban pedig a nyolcadikosok ültek. Ezen kívül volt még két másik kisebb terem is, meg terasz is, és egy jó nagy udvar. Így a különböző évfolyamoknak volt helye, ahol háborítatlanul tanulhattak és lehetett őket külön-külön oktatni is. Valahogy karácsony előtt az oroszok a Garam bal partjáig jutottak, mi pedig frontvonal lettünk egészen május közepéig. Ami azzal is járt, hogy a nálunk állomásozó nyilas katonák itt-ott elrendelték a faluból való kitelepítést, ami azzal járt, hogy kimentünk a szőlőhegyen épült présházba, ott voltunk egész nap, néha még éjjel is, majd hazajöttünk.

A háború nálunk azzal fejeződött be, hogy az oroszok valahol Szódó körzetében három hónap után 1945. március 20-án áttörték a Garam vonalát és mentek nyugat felé. Persze, ez nem volt ennyire egyszerű, hanem hadi cselekmények árán történt. A hozzánk feljebb lévő Szódóról jöttek be, valamikor délután 2 és 3 óra között. Mivel a mi házuk mellett egy határút ment nyugat felé, mindjárt hozzánk, a mi udvarunkba hurcoltak be a németek lovakat és aknavetőket. Velük jött az udvarunkba vagy 10 német katona is.

A bátyámmal, aki tölem nyolc évvel volt idősebb, kimentünk az udvarra, és nézegettük a lovakat (még tarka is volt köztük!), meg a német katonákat, akik éppen egy aknavetőt állítottak föl a ház vége és a pajta között. Sőt, még lőttek is belőle, ami számunkra eléggé atraktív dolog

volt, mert aknavetőből kilőtt akna, vagy ágyúgolyó becsapódásában már volt részünk, hiszen 3 hónapon át voltunk a közvetlen tűzvonalban, de kilőni ezeket a halált osztó robbanófejeket még nem láttuk. Egyszer valami különös hangokat hallottunk, mire a német katonák riadt arccal fedezékbe vonultak. Az ui. a „katyusa” nevű orosz fegyver kilövésének a hangjai voltak. Kisvártatva már csapódtak is be a lövedékek. Engem a bátyám a házunk fara és a disznóólak között a földre dobott, majd rám feküdt. De a lovak megriadtak és valamelyik talán még a lábára is léphetett, ezért átmentünk a szomszéd portájára, ott pedig – ugyancsak a disznóólak mellett egy kacsaitató betonvályú mellé feküdtünk a földre, de abban a pillanatban láttam, hogy a környéken az összes kazal kigyulladt. Sőt, amint lefeküdtünk a vályú mellé, abba egy hatalmas katyusaszilánk vágott belé és törte darabokra a betonvályút! Ha kb. 15 cm-vel felénk csapódik be, akkor mi lettünk volna darabokban. Erre megijedtünk és a házunk mellé feküdtünk le, de ott meg a cserépdarabok potyogtak. Még megpillantottam, hogy a német katonák a szomszéd ganéja mellett, talán benne is fekszenek, majd kijelenttem a bátyámnak, hogy félek! Ez azért volt annyira szokatlan, mert én félni nem szoktam, s ha féltém is, nem nagyon mondtam ki. A bátyám azt mondta, hogy imádkozzam. El is kezdtem volna a „Miatyánkot”, de akkor megint egy katyusasorozat jött. A bátyám felkapott és rohant velem a szomszédék pincéje felé, közben még átrepültünk a szomszéd rozoga kútrovására is, majd elértük a pincét, amelynek ajtaja felfelé nyitódott. Bátyám viszont éppen azt a felét nyitotta volna, amelyen állt, így nekem sikerült az ajtót kinyitnia. Én erre rögvést rájöttem, s kiáltottam, hogy „gyere el onnan!”, mire én játszi könnyedséggel kinyitottam az ajtót. Nemsokára jött a szomszéd néni is, aki valahol az istállóban volt. Megnyugodtunk, de kimenni nem mertünk, bár a katyusasorozatok megszűntek. Vagy jó másfél óra elteltével jött édesapánk, aki végre ránk talált. Engem fölvet az ölébe, a bátyám maga lábán jött, és mentünk haza, ahol édesanyánk, aki akkor éppen epegőrcsökkel feküdt, de miután gyermekeit nem találta, kiugrott az ágyból, a német katonákat ráncigálta azzal, hogy „hol vannak a gyerekei”. Persze, azok semmit sem tudtak, egyébként pedig vonultak tovább nyugat (Nagypusztá, Nyír-Ágó, Farnad stb.) felé.

Otthon rögvést lementünk a pincébe, ahol elő volt készítve a provizórikus menhely. Arra emlékszem, hogy én egész éjjel reszkettem, mert az oroszok az éjszaka a szomszédos Zselízre 18 katyusa-sorozatot lőttek ki. Másnap döglött állatok (juhok, lovak, tehének) és több leégett és összedőlt ház fogadott. A konyhánkkal szemben a földúton (mi „csapásnak” neveztük) egy hatalmas kráter tátongott, egy nagy katyusalövedék becsapódásának a helye. Abba valami döglött állatokat temettek, majd rájuk húzták a kiobbantott földet.

Pár napra rá jöttek az orosz katonák is, akik között voltak rosszak is, meg jobbak is. Május elején, tehát egy jó hónapra a támadás után, Zselízen egy valami ünnepség-félét rendeztek, amelyen sok orosz katona felvonult. Még valami orosz beszédet is mondtak, egy magyar kommunista eszmefuttatása mellett.

Valamikor nyáron viszont megjelentek a szlovák katonák, és főleg a szlovák rendőrök és hivatalnokok, meg egyéb szlovákul beszélő emberek, akikkel az a három szlovák család, aki Garammikolán lakott már a 20-as évektől, jól elbeszélgetett. Még voltak Garammikolai magyarok is néhányan, akik annakidején gyermekkorukban voltak „tót-szót” tanulni – ilyen volt pl. az én anyai nagyapám is. Felénk ui. szokás volt az északra, kb. 80-100 km-re levő szlovák faluk valamelyik polgárával megegyezni, hogy egy évre gyermeket cserélnek, és az ottani eljön hozzánk, a mienk pedig hozzájuk. Az egy év alatt a gyermekek megtanultak magyarul, ill. szlovákul, és egy életre szóló barátságot kötöttek. Az új helyen a gyermekek a szülőket „apának”, „anyának” („otec”-nek, „matká”-nak) nevezték halálukig, és évente 1-2-szer látogatták is egymást.

Ez volt tehát a magyarok és szlovákok egymás iránti gyűlölete, amit az új Csehszlovák állam el akart hitetni az emberekkel. Ezt – sajnos- sokan el is fogadták, sőt sokan (főleg a szlovákok közül) máig hisznek az ún. „ezeréves szlovák-magyar ellenségeskedés” valós voltában. Pedig

kétszáz évvel ezelőtt egyetlen szlováknak, vagy magyarnak sem jutott eszébe, hogy ők egymásnak ellenségei lennének.

Az ellenségképzet első fecskéje talán Ján Kollár (1792-1852) a pesti evangélikus lelkész volt, aki jénai diákkorában megírta a „Slávy dcéra” című cseh nyelven írt versét, amelyben hitet tesz pánszláv elképzeléséről. Pánszláv hitében annyira következetes volt, hogy az 1838-as pesti árvíz idején – állítja Szalatnai Rezső egyik írásában¹ – felhívta hívei figyelmét arra, hogy a mentők csak azokat húzzák ki a vízből, akik szláv, vagy német nyelven kérnek segítséget. A német nyelvűek megmentését valószínű azért akceptálta, mert a Deák téri német gyülekezet lelkésze is volt. Egyébként töről metszett pánszláv volt! Tulajdonképpen ezért tüntette őt ki 1836-ban a szentpétervári Császári Orosz Akadémia a szláv irodalom kutatásáért arany érdemrenddel. Kollár korában a pánszlávizmus, a pángermanizmus, a pánromanizmus, a pánturkizmus², sőt még a pánarabizmus is divatos eszmék voltak, amelyek mögött mindig valamelyik nagyhatalom állt (Oroszország, Németország, Franciaország, Törökország stb.). Ennek a pánszlávizmusnak lett a szüleménye a 20. század elején Csehszlovákia, meg Jugoszlávia is.

Ahogy már említettem, pár hónappal a háború befejezte után, Garammikolára is jöttek a szlovák, vagy cseh katonák, majd velük a háborús bűnösöket kereső hivatalnokok is. Háborús bűnös természetesen csak magyar lehetett (igaz, akkor felénk más nem is nagyon találtatott), az is főleg akkor, ha értelmiségi, vagy vagyonos volt. Ezeket becsukták, összeverték és hosszabb, vagy rövidebb időre bebörtönözték. A lelkész, tanító, vagy valamilyen tisztséget viselő már eleve gyanús volt.

Iskolába mi magyarok 1945 szeptemberétől 1946 szeptemberéig eleve nem járhattunk, mert magyarnak nem járt iskola. Mi nem voltunk állampolgárok, talán embernek sem számítottunk, ill. nem akartak emberszámba venni, mivel a Kassai Kormányprogramban dr. Beneš kijelentette, hogy csak szláv kisebbséggel hajlandó a jövő Csehszlovákiájában együtt élni. Magyarokkal és németekkel semmiképpen nem³.

A német kérdést – hála a nagyhatalmaknak – sikerült megoldani, mert a postdami nagyhatalmi konferencia (1945. július 17. – 1945. augusztus 2.) minden német kitelepítését jóváhagyta, a magyarok kitelepítésével viszont nem foglalkozott. Azt az 1947-es februári csehszlovák-magyar egyesség tárgyalta, és a két állam a kölcsönös lakosságcsereben egyezett meg oly módon, hogy Csehszlovákiából annyi magyart lehet kitelepíteni, ahány szlovák jelentkezik Magyarországról kitelepíteni Csehszlovákiába. Tehát Csehszlovák résről ez sem sikerült a tervek szerint, mert Magyarországról nem 400 ezer szlovák akart kitelepülni, mert annyi valójában sosem volt, hanem csak valami 70 ezret sikerült rávenni a kitelepülésre azzal, hogy itt mindent megkapnak. Tehát Magyarországról csak a legszegényebbek, és azok, akiknek valamilyen problémájuk volt az 1945 előtti rendszerrel, azok jelentkeztek kitelepülésre. Emlékszem arra, hogy voltak olyan áttelepültek is, akik egy mukkor sem tudtak szlovácul. Én csak azzal külb9ztettem meg őket a hazaiaktól, hogy az áttelepültek nyíregyházi nyelvjárásban beszéltek, míg a hazaiak palócok voltak.

A nemzetiségek likvidálása viszont továbbra is Csehszlovák állam tervében volt. Úgy gondolták, hogy akit át lehet telepíteni Magyarországra, azt ún. „fehérlappal” áttelepítik, az itt maradt magyarokat pedig az ún. „reszlovákizációval”, magyarul „újraszlovákiasítással”

¹ Szalatnai Rezső: A szlovák irodalom története. Budapest, Gondolat 1964.

² Ezek nyelvcsaládi alapon próbálják az egyes nemzeteket, mint rokonnépeket egy csoportba gyűjteni annak érdekében, hogy erő tudjanak mutatni más népekkel szemben.

³ Vö. az 1945. április 5-én megfogalmazott és kiadott Kassai Kormányprogram VIII. és az követő fejezeteit. Valamint: Dekret presidenta republikyze dne 19. května 1945, §3,4,5, §6 Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásili k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti.

szlovákká nyilvánítják, aki pedig erre nem lesz hajlandó, azt szétszórják Csehországban, ahol a németek kitelepítése következtében nagyon sok üres hely lett. Helyükön a magyarok bőven elférnek, hiszen valami hárommillió németet telepítettek ki személyenként 60 kilós csomaggal. A magyarokat persze nemcsak a németek helyére vitték, hanem bárhová, ahol munkaerőre volt szükség. Az elgondolás az volt, hogy a széthurcolt magyarok majd 1-2 generáció alatt megszűnnek magyarnak lenni, és beolvadnak a csehek közé. Ezért nagyon vigyáztak arra, hogy ugyanazon helyre ne sok magyar kerüljön.

De visszatérve a garammikolai iskolához, 1946 őszétől az állam úgy gondolta, hogy éppen itt az ideje a magyarok elnemzetietlenítésének, s szeptembertől a magyarok is iskolába fognak járni. Persze, csak szlovák nyelvűbe. Mi is kaptunk egy szlovák tanítónőt, aki egy mukkot sem tudott magyarul, az iskola tanulói közül pedig egyetlen egy sem tudott egy mukkot sem máshogyan, mint magyarul. Az oktatás ezután úgy nézett ki, hogy a tanító néni énekelt előttünk szlovák dalokat, mi pedig azt próbáltuk utánozni. Hogy hogyan, azt most már én sem tudom felidézni, de el tudom képzelni, hogy milyen rosszul utánozhattuk a tanító néni szavait.

Szüret előtti napon, amely valamikor szeptember végén, de talán inkább október elején lehetett, a nagyapám, aki valamikor volt „tótszót” tanulni, leírt nekem egy mondatot szlovákul, amelyben arra kérem a tanító nénit, hogy engedjen el holnap szüretre. Én ezt a mondatot betanultam és elmondtam, mire a tanító néni örömeiben majdnem kiugrott a bőréből, mert úgy érezhette, hogy igyekezete máris megfogant Garammikolán.

Igaz, ennek szegényke nem sokáig örülhetett, mert valamikor júniusban fürdés közben belefulladt a Garamba. De én azt csak hallából tudom, mert akkor én már Csehországban laktam.

Ehhez az új helyzethez még el kell mondani, hogy egyre több szlovák jelent meg Garammikolán, meg főleg a szomszédos Zselízen. Házunkkal szemben volt a korcsma, a fűszerüzlet, meg közvetlen az úttest mellett egy trafik, ahová a falu, meg a környék szlovákjai jártak beszélgetni. Ide én is jártam hallgatódzni. Igaz, beszédükből semmit sem értettem, de szerettem volna azt a nyelvet én is megtanulni, mert azt, amit nem tudtam, mindent meg szerettem volna tanulni.

Az akkori helyzetnek voltak számunkra nagyon kellemetlen következményei is. Amint már említettem, az értelmiségi és gazdag magyarokat a hatalom eleve üldözte. Azon kívül, a hatalom egyik kedvenc módszere az volt, hogy ha az utcán magyar beszédet hallottak, akkor azt igyekeztek megtorolni. A megtorlásoknak különböző módszerei voltak. A férfiakat általában a helyszínen, vagy a rendőrorsön megverték. Az utcán általában csak felpofozták, az őrsön már jobban megverték. Az ok mindig ugyanaz volt: „na Slovensku po slovensky”, vagyis „Szlovákiában szlovákul!” Szlovákia lakosságának egy része ettől az elvtől máig sem tudott megszabadulni. A kommunizmus alatt ezt nem illett emlegetni, mert ott a hangsúly a társadalmi hovatartozáson volt, azonban ez a régi elv 1990 után újra éledt és sok esetben ma is elég sokan tartják magukat ehhez az alapgondolathoz. Igaz, ezt nekem még soha senki nem (merte) mondani.

A nők esetében a megtorlás más fajtája dívott – bár a verés ott is előfordult, de gyakori volt a hajcibálás, a hajba való belevágás, sőt a kopaszra nyírás is! Nem beszélve arról, hogy bármilyen állásba való felvétel egyik (a leggyakoribb) követelménye az államnyelv ismerete, vagy még inkább tökéletes ismerete volt.

A magyarok deportálását már 1946 őszén elkezdték, amikor még többnyire csak férfiakat vittek munkára Csehországba. Később viszont a magyar falvakban „bizottságokat” hoztak létre, amelyeknek csak szlovák tagjai lehettek. Ezeknek az volt a feladata, hogy kényük-kedve szerint jelöljék ki azokat a magyar családokat, amelyeket majd a lakosságcsere keretében Magyarországra telepítenek (ezek általában a leggazdagabb családok, tehát zömmel reformátusok voltak), meg azokat, akiket Csehországba deportálnak.

A kitelepítésre, tehát a Magyarországra jelöltek magukkal vihették minden ingóságukat, a deportálásra jelöltek pedig csak annyit, ami egy kb. 5 tonnás katonai teherautóra felfért. A többi ingatlanuk és ingóságuk pedig maradt otthon, amibe rögvest a magyarok elvitele után egy szlovák család telepedett, és övé lett minden!

A deportálás faluként külön-külön zajlott le. 1947. január 21-ről 22-re virradó éjszakáján egy különösen erős kutyaugatásra ébredtem. A falu összes kutyája ugatott. Én persze tovább aludtam. Amikor azonban felkeltem, minden felnőtt – nemcsak az én szüleim – igen idegesen viselkedett. Azt is beszéltek, hogy a falut el sem lehet hagyni, mert körül vette a katonaság. Valószínű ezért volt az éjszaka az a nagy kutyaugatás. Én az udvaron csúszkáltam (nagyon kemény tél volt), s arra lettem figyelmes, hogy a kisbíró két idegennel járja az utcákat, egyes házakba még be is mennek. Hozzánk is bejöttek és az apámnak átadtak valami hivatalos papírt, amin az lehetett, hogy minket deportálnak Csehországba – úgymond munkára. Másfél óra múlva jött egy katonai teherautó, és elkezdtek rá rakodni, amiről a szüleim úgy gondolták, hogy magunkkal visszük. Amikor ez megvolt, lehetett olyan 1 óra délután, beültettek az autóba és elvittek a zselízi vasútállomásra. Ott álltak az üres marhavagonok. Édesapám is kiválasztott egy kisebbet, nehogy másokkal kelljen egy vagonban utaznunk, oda pedig berakták azt a holminkat, amit magunkkal hoztunk. Édesapám még talán lefizette a katonákat, akik még egyszer elmentek haza és még egy autó holmit hoztak magukkal. Azt is berakták a vagonba, ahol apánk még két ágyat is összerakott, hogy legyen hol aludnunk, meg egy kályhát is felállított, hogy melegebb is legyen a marhavagonba. Hozzánk senki sem jöhetett, mi sem mehettünk sehova. Az egész család ott volt a vagonba, tehát szüleink és én a 8 évvel idősebb bátyámmal. Édesanyám akkor 39, édesapám pedig 45 éves volt.

Este megindult velünk a vonat, mi lefeküdtünk, csak édesanyám sírt örökké, édesapám pedig eléggé fehér és szótlan volt. Nappal én három télikabátban a kissé megnyitott ajtóban szemléltem a világot. Elmondhatom, hogy az egész családban egyedül nekem tetszett a helyzet, mert ilyet eddig még azelőtt sosem láttam. Még két nap és három éjszaka utaztunk így, aztán egyszer megállt velünk a vonat.

Reggel arra ébredtünk, hogy kirántották a becsukott vagon ajtaját, s valami emberek jelentek meg. Köszönni nem köszöntek, mert minket nem vettek emberszámban, mert ők csak a munkaerő megszerzését tartották szem előtt. Hogy mint mondtak, azt közülünk csak apánk értette, mert ő 2 évet volt katona a cseh hadseregben és megtanult elég jól csehül. Nemsokára jöttek valami más emberek, és ami ráfért az autóra az felrakták arra, édesanyámat meg engem beültettek a kabinba, bátyám és apánk a platón volt és vittek egy erdön át. Számomra ez is érdekes látvány volt, csak az volt a kellemetlen, hogy édesanyám állandóan sírt és könnyei mind a fejemre és arcomra csurogtak.

Később tudtam meg, hogy az az állomás, ahol megálltunk, az a pacovi állomás volt, és az a városka, ahová az erdön át érkeztünk, az pedig Lukavec volt. Nem messze a város elején megállt az autó egy kétszer egyszoba-konyhás háznál, s ott az egyik egyszoba konyhás lakásba hurcolták holminkat, a másik egyszoba konyhásba egy cseh házaspár lakott, majd bátyám apámmal együtt visszamentek a pacovi állomásra, hogy a vagonból elhozzák még azt is, ami ott maradt.

Nemsokára visszajöttek, hiszen ide a pacovi állomás csak 13 km-re volt. Szüleim és bátyám pedig rakodtak, hogy elrendezzék új lakhelyünket. Én kimentem és szemügyre vettem hová jutottunk. Egy szép tó partján voltunk. Ablakunk alatt egy kis fenyves volt a ház mellett pedig egy árnyékszék és még valami kis pajtaszerű fából készült épület is volt. Ebbe is jutott sok dolog, amit otthonról hoztunk, mert minden nem fért el a szoba-konyhás lakásban. A tó másik oldalán egy kastély volt, szép kastélykerttel, ahogy az szokott lenni.

Kiderült, hogy mindez egy uradalomhoz tartozik és ez az uradalom vett meg minket is. Szomszédságunkban volt még egy emeletes ház is, ahová később még két garammikolai családot is hoztak. Persze azokat csak estefelé, mert a válogatás az állomáson úgy történt, hogy

a családokat a munkaképes emberek szerint válogatták ki. Így mi voltunk az elsők, akiket kiválasztottak, de olyan családok is voltak, amelyek két, vagy három napon át a vagonban vártak arra, hogy valaki elvigye őket. Később az említett a szomszéd emeletes házba is hoztak falubelieket. Köztük voltak kis gyermekek és idős emberek is.

Másnap viszont a munkaképes családtagoknak be kellett menni a major irodájába, ahol mindenkit beosztottak munkára. A mi családukból az apánk és a bátyám mentek dolgozni. Édesanyámmal mi otthon maradtunk. Apánk erdőmunkára lett beosztva több más kitelepítettel együtt, bátyám pedig kocsis lett. Mindez valamikor január 26-án történhetett. Kb. január 30-án édesapám engem elvitt az iskolába az igazgatóhoz, hogy az új félévben elkezdjem a tanulást. Mivel nekem már 1947-ben harmadik osztályba kellett volna járnom, de mivel egy mukkot sem tudtam máshogyan, mint magyarul, az igazgató első osztályba vett fel, együtt egy másik ugyanolyan idős gyerekkel, mint én voltam. Ő a tőlünk északra kb. 12-13 km-re fekvő Zsemlérről volt.

Ha jól emlékszem és a naptár is erre utal, február 3-án hétfőn kezdtük a nyári félévet. Édesanyám elkészítette tízórait, egy darab zsíros kenyeret, felvettem a hátamra a táskámat és mentem az iskolába, ami onnan, ahol laktunk kb. 8-900 méterre lehetett. Nagy hó volt, s a járdáról eltakarított hó magasabb volt, mint én. Az iskola felé vezető úton tőlünk olyan 50 méterre volt egy hentesüzlet, az előtt a járdán egy hatalmas bernáthegyi kutya feküdt, s amikor engem meglátott felállt és egyet ugatott. A kutya állva magasabb volt, mint én, ezért aztán megfelelően meg is ijedtem, de falusi gyerek lévén, tudtam mit kell tenni. Levettem a táskámat és odaadtam neki a zsíroskenyeremet. Ő ezt elfogadta és elengedett.

Az iskolában az 1. és 2. osztály egy teremben volt- Senkivel sem tudtunk beszélni, csak az említett, Zsemlérről kitelepített Józsival. Jött az első szünet. Az osztálytársaimmal először csak nézegettük egymást, majd – ahogy ezt már a fiúk között lenni szokott – szépen összeverekedtünk. A Józsi nem avatkozott be, csak magam intéztem a dolgokat, de én az összes fiúból az egyik sarokban egy szép nagy kupacot csináltam. Mire bejött a tanítónk, az mondott valamit, de én azt máig nem tudom, hogy mit, majd a következő szünetben mindnyájan nagy barátok lettünk. Beszélni ugyan nem tudtunk, de kb. 2 hét múlva megállapodtunk abban, hogy a fölöttünk lévő 3., 4. és 5. osztályt megverjük. Ez meg is történt – főleg hathatós segítségével. Ezzel nagyot nőttem a helyi cseh gyerekek szemében, aminek az eredménye az lett, hogy mindenki engem akart földhöz vágni. Azzal jöttek, általában tölem vagy egy, két fejjel magasabbak, hogy „Pod', přeperu tě!“, ami annyit jelent, hogy „Gyere, földhöz váglak”! Ebből az lett, hogy mindig én vágtam őket földhöz. Nem is tudom, hogy csináltam – talán valamikor akkor kezdődött birkózói mivoltom is. Persze volt egy támogatóm is, a zsemlérről deportált Babik Józsi, aki ugyan sosem segített, de azért erkölcsileg támogott, s mindig mondta, hogy „János, magyaros erőd legyen!”. Erre én valami ilyesmit mondtam, hogy „ne félj, majd intézem!”

Közben nem is tudom hogyan, de amikorra elolvadt a hó (ez lehetett március vége, vagy április eleje), én tudtam elég jól csehül. Emlékszem a hittanon a katolikus pap (mert azt sem tudtam megmondani, hogy én református vagyok) mesélte József történetét, ez lehetett valamikor március elején, amit már én is nagyjából megértettem. Később a cseh nyelvvél semmilyen problémám nem volt. A csehek minket – eltekintve a kivételtől – eleve lenéztek. Ezért is akart engem minden, magát valamire is tartó cseh fiú földhöz vágni, de amikor látták, hogy ez nem megy, gyorsan abba is hagyták. És még egy: az a már említett bernáthegyi kutya engem minden reggel várt, és minden reggel megette a tízórait. Először csak a fülénél fogva vezettem az iskoláig, majd vagy 3 hónap után, amikor már nagyon összebarátkoztunk, hiszen minden ebéd után, amikor mentem haza, eljött eléem az iskolához. Az egyik reggel úgy határoztam, hogy mi lovas nemzet vagyunk, akkor meg minek kutya vagyok gyalog egy ilyen hatalmas állat mellett? Fogtam magam és felmászta a hátára! Nem volt könnyű, de ez volt a városka nagy attrakciója, mert ilyet még nem láttak. Amikor pedig dél után eléem jött az iskolába, én a bejárat két lépcsőről

hanyag eleganciával a hátára ugrottam. Ezt az összes diák nagyon irigyelte. A kutya olykor délután is velem jött a közeli erdőbe. A botrány akkor ütött ki, amikor a kutyának kocsin kellett volna a házakhoz elvinnie a húst, és nem volt meg. Ilyenkor vagy 2 napra elzárták, de utána mindig kiengedték.

Az egyik cseh osztálytársaimmal később egészen jól összebarátkoztunk. Édesapámnak és bátyámnak sem volt a csehekkel – kivételt az a pár nacionalista képezett - semmi különösebb baja -, mert mindketten egészen jól beszéltek csehül. Emlékszem, hogy én már a nyáron álmodtam is csehül! Édesanyám ugyan nem tanult meg csehül, de a házunkban lakó cseh asszonnyal elég jól el tudtak társalogni. Ha pedig valamit mégis nagyon meg akartak érteni, akkor engem hívtak, hogy fordítsam le gondolataikat.

Mindezek ellenére, mi – főleg szüleim – idegenben éreztük magukat, s az első adódó alkalommal haza szöktünk Garammikolára. Történt mindez valamikor 1948 júliusában, hogy mi ketten a bátyámmal elindultunk hazafelé. Hogy ne keltsünk gyanút, egymással csak csehül beszélünk, és csak leghosszabbra olyan 50 km-re vettünk mindig jegyet. Végül valamikor éjfél felé elé értünk Csatára, ahonnan már Léva felé aznap nem ment vonat, így azt a 10 km-t már gyalog kellett megtennünk Garammikolára. Végre haza értünk anyai nagyszüleinkhez.

Én szeptembertől Garammikolán elkezdtem újfent iskolába járni. Közben kiderült, hogy én Csehországban csak a második évet fejeztem be, tehát harmadikba kellett volna mennem, viszont egykori osztálytársaim már mind negyedikbe mentek, mire én kijelentettem, hogy én csak negyedikbe vagyok hajlandó beiratkozni. Erre a tanító azt válaszolta, hogy megpróbáljuk, és majd meglátjuk. Megláttuk, s negyedikben is én voltam a legjobb. Csak egy probléma volt velem, mégpedig az, hogy a szünetben én mindig magyarul ordítottam, amiért a tanító mindig büntetett. Pedig én az iskolában mindig nagyon fegyelmezetten viselkedtem, Csehországban pedig a magyar osztálytársammal mindig magyarul beszéltem, amin senki sem ütközött meg. Én a magyarokkal most is csak magyarul voltam hajlandó beszélni. Ezért aztán a tanító körmösökkel, fenékre veréssel és térdepeltetéssel büntetett, mert tőle meg az iskolarend ezt követelte meg. Mindezek ellenére viszont, ha szünetben beállt közén focizni, én valahogy mindig a labda helyett a bokáját találtam el... Különben jól megvoltunk, még azután is, amikor már nem hozzá jártam. Ui. az 5.-et még nála fejeztem be, de a következő évben megnyiták a magyar iskolák, és akkor még szinte minden magyar gyermek magyar iskolába jelentkezett. Még akkor is, ha a kezdet kezdetén nagyon kevés végzett képességgel rendelkező magyar oktató volt.

Vagy jó félévre rá, hogy bátyámmal megszöktünk Csehországból, szüleink is megszöktek, s haza jöttek nagyapámékhoz Garammikolára. Ez viszont úgymond olaj volt a tűzre, mert a falu szlovák urai ezt már nehezen viselték el. Apánk viszont dolgozott ácsként valami állami cégnél, meg anyai nagyapám helyett, amikor nem jött lelkész, tartotta az istentiszteleteket a templomban. Később még egy lévitaképzőt is elvégzett, és lévitaként, meg gondnokként szolgált a gyülekezetet 25 éven át, ingyen és bérmentve.

A falunk szlovák urainak viszont nem tetszett, hogy visszajöttünk Csehországból ősi földünkre. Nagyszüleinknél még 2 évig laktunk, mert a házunkban tulajdonosként ott lakott az a szlovák család, amelyik kitelepítésünk napjától mindent „megörökölt”. Kivételt képezett egy nagyon szép pej kanca, amit eltávolításunk után magához vett a szlovák bíró. Erős a gyanúm, hogy kitelepítésünk oka is az a pej kanca lehetett, mert azt magáénak akarta az említett bíró, mivel a deportálandók összeállítói között is ott volt. Ha viszont a Magyarországra kitelepítendőek közé soroltak volna minket, akkor a lovat is magunkkal vittük volna, s nem lehetett volna az övé.

Hányattatásunk ezzel részben meg is oldódott volna, de annak ellenére, hogy 1948. február 25-én Klement Gottwald vezetésével a kommunista párt átvette Beneš-től a hatalmat Csehszlovákiában és 1948 májusában, nyarán pártszinten eltörölték a deportálásról szóló törvény hatályát, helyi szinten viszont a beneši rendelkezések a tehetetlenségi erő folytán még egy jó darabig érvényben voltak. Ezért helyi hatalom küldözte ránk – lehet, hogy csak amolyan

baráti alapon – a rendőröket, hogy azok zaklassanak minket. Főleg édesapámat, hogy miért vagyunk mi Garammikolán és miért nem maradtunk Csehországban. Egy rendőr általában hetente legalább egyszer megjelent nálunk este felé, amikor már apánk is otthon volt és elkezdte az említett argumentumait felsorolni.

Az egyik alkalommal viszont édesanyánk, aki egy mukkor sem tanult meg szlovákul, mondta neki magyarul, hogy hagyjon már minket békén, mire ő egész durva, csúnya kifejezésekkel illette édesanyánkat. Erre apánk elfehéredett, ami semmi jót nem sejtetett, s én azt éreztem, hogy most nekem kell valami botrányosat tennem, mert egyedül én voltam az, akit nem lehetett kora miatt büntetni. Erre elkezdtem ütni a rendőrt, az ugyan visszaütött, de én nem hagytam abba, talán még meg is haraptam. A nagy felhördülésre azánt a rendőr elment és soha többé nem jött vissza. Nos, ilyen volt magyarnak lenni külföldön az egészen jól hangzó Csehszlovákiában!

Közben édesapánk egyezkedett a házukban alkó szlovák „örökösünkkel is“, aminek eredménye az lett, annal adott valami 1 500 koronát, aminek következtében az kiörítette a házat és elment. Persze a maradék bútorainkon kívül semmit sem hagyott. De beköltözhattünk saját házukba – talán 1950 nyárelején. Ígyért véget számunkra a Csehországba való deportálás, ami azért eltartott vagy három és fél évet.

Ma már minderre, mint megtörtént eseményre gondolnak azok is, akiket a deportálás súlytott, meg azok is, akik csak hírből hallottak róla. Én akkor, amikor ez megtörtént, tulajdonképpen nem fogtam föl a történetek elentőségét, csak egy valamilyen történésnek vettem. Most viszont már, vagy 5-10 éve mindjobban foglalkoztat a deportálásunk, mert azt egy rettenetes, embertelenségnek tartom: valakit csak ezért mert nemzete egy háborúban volt (amit nem ő akart, és belépése ebbe a háborúba is csak provokáció miatt történt), amiről ő semmit sem tehetett, elvegyék mindenét, szabadságát és otthonát, utána pedig nemhogy kártérítést kapna, de még azt sem képesek kimondani, hogy „bocsánat, vezetőink embertelenek voltak!“.

Pedig azóta már eltelt 47 év...